संस्कृत.

वेद.

अ.नं ३०

“गृह्यसूत्रें”

अध्याय ३ व ४

शके १८४५ आश्विन वद्य ८ गुरुवार.

३३४४

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(1)

॥श्रीगणेशाय नमः॥ ॐ॥ अथातः पंच यज्ञा देवयज्ञो भूतयज्ञः पितृ
॥यज्ञो ब्रंह्मयज्ञो मनुष्ययज्ञ इति तद्यदग्नौ जुहोति स देवयज्ञो यद्ब
॥लिं करोति स भूतयज्ञो यत्पितृभ्यो ददाति स पितृयज्ञो यत्स्वाध्याय
॥मधीते स ब्रंह्मयज्ञो यन्मनुष्येभ्यो ददाति स मनुष्ययज्ञ इति ताने
॥[illegible]नहरहः कुर्वीत॥१॥ अथ स्वाध्यायविधिः प्राग्वोदग्वा ग्रा
॥मान्निष्क्रम्याप आप्लुत्य शुचौ देशे यज्ञोपवीत्याचम्याक्लिंनवासा

Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

दर्भाणांमहदुपस्तीर्यप्राक्कूलानांतेषुप्राङ्मुखउपविश्योपस्थंकृ
त्वादक्षिणोत्तरौपाणीसंधायपवित्रवंतौविज्ञायतेपांवाएषओ
षधीनांरसोयद्दर्भाःसरसमेवैनंब्रह्मकरोतिद्यावापृथिव्योःसंधि
मीक्षमाणःसंमील्यवायथावायुक्तमात्मानंमन्येततथायुक्तोधी
यीतस्वाध्यायमोंपूर्वाव्याहृतयःसावित्रीमन्वाहपच्छोर्धर्चशः
॥१॥ सर्वामितितृतीयं॥२॥अथस्वाध्यायमधीयीतऋचोयजूंषि ॥१॥

Joint Project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

४ यद्ब्राह्मणानि कल्पान्गाथा नाराशंसीरितिहासपुराणानीत्यमृताहुतिभि

सामान्यथर्वांगिरसो ब्राह्मणानि कल्पान्गाथा नाराशं। सीरिति
हासपुराणानीतियदृचोधीते पय आहुतिभिरेव तद्देवतास्तर्प
यतियद्यजूंषि घृताहुतिभिर्यत्सामानि मध्वाहुतिभिर्यदथर्वांगि
रसः सोमाहुतिभिर्यदृचोधीते पयसः कुल्या अस्यपितृन्स्वधा उप
क्षरंति यद्यजूंषि घृतस्य कुल्या यत्सामानि मध्वः कुल्या यदथर्वांगि
रसः सोमस्य कुल्या यद्ब्राह्मणानि कल्पा गाथा नाराशंसीरितिहास

(३)

पुराणानीत्यमृतस्यकुल्याःसयावन्मंन्येततावदधीत्यैतयापरिदधा
तिनमोब्रह्मणेनमोअस्त्वग्नयेनमःपृथिव्यैनमओषधीभ्यःनमोवाचेन
मोवाचस्पतयेनमोविष्णवेमहतेकरोमीति॥३॥देवतास्तर्पयति
प्रजापतिर्ब्रह्मावेदादेवाऋषयःसर्वाणिछंदांस्योंकारोवषट्कारोव्या
हृतयःसावित्रीयज्ञाद्यावापृथिवीअंतरिक्षमहोरात्राणिसंख्याःसि
॥२॥ द्धाःसमुद्रानद्योगिरयःक्षेत्रौषधिवनस्पतिगंधर्वाप्सरसोनागावयां ॥२॥

"Joint project of Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(3A)

सिगावः साध्या विप्रायक्षारक्षांसि भूतान्यिवमंतान्मथ ऋषयः शतर्चि
नो माध्यमा गृत्समदो विश्वामित्रो वामदेवो त्रिर्भरद्वाजो वसिष्ठः प्रगाथाः
पावमान्यः क्षुद्रसूक्ता महासूक्ता इति प्राचीनावीती सुमंतु जैमिनि वैशं
पायन पैल सूत्र भाष्य भारत महाभारत धर्माचार्या जानंति बाहवि गा
र्ग्य गौतम शाकल्य बाभ्रव्य मांडव्य मांडूकेया गार्गी वाचक्नवी वडवा प्राती
थेयी सुलभा मैत्रेयी कहोलं कौषीतकं महाकौषीतकं पैंग्यं महापैंग्यं

The Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

महोदवाहिं २

१५ सुयज्ञंसांख्यायनमैतरेयंमहैतरेयंशाकलंबाष्कलंसुजातवक्त्रमौदवा
हिंसौजामिंशौनकमाश्वलायनंयेचान्येआचार्यास्तेसर्वेतृप्यंत्विति
प्रतिपुरुषंपितॄंस्तर्पयित्वागृहानेत्ययद्ददातिसादक्षिणाध्यापिविज्ञा
यतेसयदितिष्ठन्व्रजन्नासीनःशयानोवायंयंक्रतुमधीतेतेनतेन
हास्यक्रतुनेष्टंभवतीतिविज्ञायतेतस्माद्वावनध्यायौयदात्माशुचि
॥३॥ र्यद्देशः॥४॥अथातोध्यायोपाकरणमोषधीनांप्रादुर्भावेश्रवणेन ॥३॥

श्रावणस्यपंचम्यांहस्तेनवाज्यभागौहुत्वाज्याहुतीर्जुहुयात्सावित्र्यैब्रह्म
णेश्रद्धायैमेधायैप्रज्ञायैधारणायैसदसस्पतयेनुमतयेछंदोभ्यऋषिभ्य
श्चेत्यथदधिसक्तूंजुहोत्यग्निमीळेपुरोहितमित्येकाकुधुंभकस्यद्रवी
होवदंस्तंराकेनेभद्रमावदगृणानाजमदग्निनाधामंतेविश्वंभुवनमधि
श्रितंगंतानोयज्ञंयज्ञियाःसुशर्मामियोनस्त्वोअरणःप्रतिचक्ष्वविचक्ष्वा
ग्नेयाहिमरुत्सखायत्तेराजन्छृतंहविरितिद्वचाःसमानीवआकूति

दर्भेषु

(6) रित्येकातद्वंयोरावृणीमहइत्येकाध्येष्यमाणोध्याप्यैरन्वारब्धएताभ्यो
देवताभ्योहुत्वासौविष्टकृतंहुत्वादधिसक्तून्प्राश्यततोमार्जनमपरे
णाग्निंप्राक्कूलेषुपविश्योदपात्रे[illegible]त्वाब्रह्मांजलिकृतोजपेदोंपूर्वा
व्याहृतयःसावित्रींचत्रिरभ्यस्यवेदादिमारभेत्तथोत्सर्गेषण्मासा
नधीयीतसमावृत्तोब्रह्मचारिकल्पेनयथान्यायमितरेजायोपेयसे त्ये
॥४॥ केप्राजापत्यंतद्वार्षिकमित्येतराचक्षतेमध्यमाष्टकायांमेताभ्योदे ॥४॥

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(6A)

बलाभ्योन्नेनकृतापोभ्यवयंस्येताएवतद्देवतास्तर्पयंत्याच्चाय्यनि
षींम्मितं श्वैतदुत्सर्जनं ॥५॥ अथकाम्यानांस्थानेकाम्याश्चरवस्ताने
वकामानाप्नोत्यथव्याधितस्यातुरस्ययक्ष्मगृहीतस्य नामधाहुति
श्चरुर्मुञ्चामित्वाहविषाजीवनायकमिस्येतेनंसप्रममनोज्ञंदध्न्या
नांदेवसवि तरितिद्वाभ्यांयद्ध गोधुदुग्ध ध्यमिति पंचभिरादित्यमु
पतिष्ठेतयोमेराजन्युज्योर्गसखावेतिवाक्षुत्वाञ्छंभितामनोज्ञं

दृष्ट्वा पापकं गंधमाघ्रायाक्षिस्पंदने कर्णध्वनने च सुचक्षा अहमक्षीभ्यां
भूयासं सुवर्चा मुखेन सुश्रुत्कर्णाभ्यां मयि दक्षक्रतू इति जपेद्गमनीयां
गत्वायाज्यं याजयित्वाभोज्यं भुक्त्वाप्रतिग्राह्यं प्रतिगृह्य चैत्यं यूपं वोपस्पृश्य पुनर्मामै
त्विंद्रियं पुनरायुः पुनर्भगः पुनर्द्रविणमैतु मां पुनर्ब्राह्मणमैतु मां स्वा
हा इमे ये धिष्ण्यासो अग्नयो यथास्थानमिह कल्पंतां वैश्वानरो वावृधा
नो अंतर्यच्छतु मे मनो हृद्यं तरमृतस्य केतुः स्वाहा स्याज्याहुतीर्जुहुयात्

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(7A)

मिथौ वाजपेद्वा ॥ ६ ॥ अव्याधितं चेत्स्वपंतमादित्यो भ्यस्तमियादाग्यतो

नुपविश्यान्नात्त्रिशेषं भूत्वायेन सूर्यज्योतिषा बाधसे तमइति पंचभिरादित्य

मुपतिष्ठेत्राभ्युदियाद्वेदकर्म श्रांतमन्त्रभिरुपएरं कर्मणा वाग्यतइतिसमान

मुत्तराभिश्चतसभिरुपस्थानं यज्ञोपवीती नित्योदकः संध्यामुपासीत वाग्य

तः सायमुत्तरापराभिमुखो न्वष्टमं देशं सावित्रीं जपेदर्धास्तमिते मंडलमा

नक्षत्रदर्शनादेवं प्रातः प्राङ्मुखस्तिष्ठन्नामंडलदर्शनात्कपोत श्चेद्गा

द्वित्य

(४)

रमुपहन्यादनुपतेद्धादेवाःकपोतइतिप्रत्यृचंजुहुयाज्जपेद्वावयमुत्त्वापथ
स्पतइत्यर्धर्चयांचरिष्यन्तंसंपश्यन्वि दृषे तिनष्टमधिजिगमिषन्नक्तोवास्सं
प्रपन्नध्वनइतिमहांतमध्वानमेष्यन्त्रातिभयंवा॥७॥अथैतान्नुपकल्प
यीतसमावर्त्तमानोमणिंकुंडलेवस्त्रयुगंछत्रमुपानह्कंगंदंडंस्रजमु
न्मर्दनमनुलेपनमांजनमुष्णीषमित्यात्मनेचाचार्यायचवयद्धभयोर्न
विंदेताचार्यायैवसमिधंताहरेदपराजितायांदिशियज्ञियस्यवृक्षस्यपर्णम

(8A)

न्नाद्यकामः पुष्टीकाम· स्तेजस्कामो वा ब्रह्मवर्चसकाम उपवातामुभयी
मुभयकाम उपरीसमिधं हुत्वा गामन्नं च ब्राह्मणेभ्यः प्रदाय गोदानिकं क
र्म कुर्वीता समनिमंत्रान्संनमयेदक्षकृतकेन शीतोष्णाभिरद्भिः स्नात्वायु
वं वस्त्राणि पीवसा वसाथे इत्यह [illegible] वाससी आच्छाद्य अश्मनस्तेजोसि चक्षु
र्मे पाहि इति चक्षुषी आंजयीत अश्मनस्तेजोसि श्रोत्रं मे पाहि इति कुंडले आ
बध्नीतानुलेपनेन पाणी प्रलिप्य मुखमग्रे ब्राह्मणोनुलिपेद्बाहू राजं

...the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(९)

न्मे उदरं वैश्य उपस्थं स्त्रूरू स्मरण जीविनौनातास्यनातेहिं भयास्स
मिति स्त्रजमपि बाध्नीत नमालो कामाले ति चेद्ब्रूयुः स्त्रगित्यभिधापय
तदेवानां प्रतिष्ठेस्थः सर्वतो मा पात मित्येकयानेहा वास्यायादिवम्ब
भा भासीति छत्रमादत्ते वेणुस्सि वानस्पत्योसि सर्वतो मा पाहीति
वैणवं दंडं मायुष्यमिति सूक्तेन मणिं कंठे प्रतिमुच्योष्णीषं कृत्वा
तिष्ठंन्समिधमादध्यात् ॥८॥ स्मृतं निंदा च विद्या च श्रद्धा प्रज्ञा च
॥८॥ ॥८॥

(9A)

से

पंचमीइष्टंस्त्तमेधीतुंचकृतंसत्यंश्रुतंव्रतं॥ यदग्नेसोदस्य सप्रजापति
कस्यसऋषिकस्यसऋषिराजन्यस्यसपितृकस्य सपितृराजन्यस्यस
मनुष्यस्यसमनुष्यराजन्यस्यसाकाशस्यसातीकाशस्य सान्तकाश
स्यसप्रऽतीकाशस्य सदेव मनुष्यस्य सगंधर्वास्पर स्कस्यसहारण्य
श्वपश्रुभिग्राम्यैश्च यन्मआत्मनआत्मनिवृतं तन्मेसर्वव्रतमिदम
हमग्नेसर्वव्रतोभवामिस्वाहेति ममाग्नेवर्चइति प्रत्यृचं समिधो

The Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(१०)

भ्मार्द्ध्याद्यत्रैनंपूजयिष्यंतोभवंतितत्रैतांरात्रींवसेद्दिद्यांतेगुरुमध्येनेनिमं
व्यहतानुज्ञातस्यचास्नातस्यैतानिव्रतानिभवंतिननक्तंस्नायान्ननग्नःस्नाया
न्ननग्नःशयीतननग्नांस्त्रियमीक्षेतान्यत्रमैथुनाद्वर्षतिनधावेन्नवृक्षमारो
हेन्नकूपमवरोहेन्नबाहुभ्यांनदींतरेन्नसंशयमभ्यापद्येतमहद्वैभूतंस्ना
तकोभवतीतिविज्ञायते॥९॥गुरवेप्रवक्ष्यमाणोनामप्रब्रुवीतेदंवत्स्यामोभो
॥८॥ इत्यस्यैवरुद्रनाम्नःप्राणापानयोरुपांश्वामंद्रेप्रिंद्ररुरिभिरितिचालोवृक्षोजप ॥८॥

(10A)

तिप्राणापानयोरुरुव्यचास्तया भपद्येदेवायस्य विश्रेपरिददामीत्यचंचसमा
प्येप्राक्स्वस्तीति जपित्वामरिल्लीणामित्यनुमंत्र्यै बमतिस्वरहस्यनकृ तस्त्रिश्चयं
भवती विज्ञायते वयसाम मनोज्ञाया चक्षुत्वा कनिक्रदज्जनुषंप्रब्रुवाणइतिस
क्तेजपेद्देवीं वाचमजनयंतदेवाइति च स्क्तिमुतं गर्तसदं युवानमिति मृगस्य
यस्या दिशो बिभीयात्तस्याद्धातां दिशमुल्मुकमुभयतःप्रदीप्तंप्रत्यस्येन्मंथं वा
प्रसव्यमालोज्रा भयंमित्रावरुणामत्यमस्त्वर्चिषा शत्रूंदहतं प्रतीत्यमाज्ञा·

द्या२

(1)

तारंमा भातिष्ठां विंदंतु मिथोऽभिंदाना उभयं तु मत्युमिंतिसंसृष्टं धनमुभ
यं समाकृतमिति मंर्थं न्यंचं करोति ॥१०॥ सर्वतो भयादनाज्ञाता दृष्टावा
ज्याहुती र्जुहुयात्पृथिवी वृता साग्निना वृता तया वृतेमावृत्नीय स्मा
न्दयाद्विभेमि तद्वारये स्वाहा उं अंतरिक्षं वृतं तद्वायुना वृतं तेन वृतेन वर्त्रेण
यस्मान्दयाद्विभेमि तद्वारये स्वाहा। द्यौर्वृता सादित्येन वृता तया वृतयाव
॥१९॥ र्त्र्ययि स्मान्दयाद्विभेमि तद्वार०॥ दिशो वृतास्ता श्चंद्रमसा वृतास्ताभिर्व ॥१९॥

(11A)

ताभिर्वर्त्रीभिर्यस्माद्भूया० ॥ आपो वृतास्ता वरुणेन वृतास्ताभिर्वृताभि
र्वर्त्रीभिर्यस्मान्न० ॥ प्रजा वृतास्ताः प्राणेन वृतास्ताभिर्वृताभिर्वर्त्रीभिर्य०
वेदा वृतास्ते छंदोभिर्वृतास्तैर्वृतैर्वर्त्रैर्यस्म० ॥ सर्वं वृतं तद्ब्रह्मणा वृतं तेन
वृतेन वर्त्रेण यस्माद्भयाद्बिभेमि तद्वारये स्वाहेत्यथापराजितायां दिश्यव
स्थाय स्वस्त्यात्रेयं जपति य तद्भयाम० इति च सूक्तशेषं ॥११॥ संग्रामे
समुपोढे राजानं संनाहयेदा त्वाहार्षमंतरेधीति पश्चाद्रथस्यावस्थाय

(13)

जीमूतस्येवभवतिप्रतीकमितिकवचंप्रयच्छेदुत्तरयाधनुरुत्तरांवाच

येत्सयंचतुर्थींजपेत्संचम्येषुधिंप्रयच्छेदभिप्रवर्तमानेषष्ठींससम्याञ्च

नष्टमीमिषूनवेक्षमाणंवाचयेद्रथयोगैःपर्येतिबाहुमितिनद्धं

नह्यमानमथैनंसारयमाणमुपारुह्याभीवर्तंवाचयतिप्रयोनामित्रा

वरुणेतिचद्वेअथैनमन्वीक्षेताप्रातिरथश्रावसंसौपर्णैः प्रधारयंतुम

॥१७॥ धुनोघृतस्येत्येतत्सौपर्णंसर्वादिशोनुपरीयायादादित्यमौशान ॥१७॥

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com